

11.5.2011

Dnro 4250/4/09

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

TUOMIOISTUIMEN TURVATARKASTUS EI SAA VAARANTAA YKSITYISYYDEN SUOJAA

1 KANTELU

Kantelija pyysi 7.11.2009 päivätyssä kirjeessään eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan Helsingin kärjäoikeudessa turvatarkastusta 28.10.2009 hieman kello 9.00 jälkeen suorittaneen henkilön (joka ilmoitti nimekseen - - -) menettelyä.

Kantelijan mukana ollut laukku ja reppu läpivalaistiin ja kantelija kulki metallinpaljastimen läpi. Tämän jälkeen turvatarkastaja avasi kantelijan laukun ja tutki käsin sen sisältöä sekä nosti sieltä esiin läpinäkyvän nesessäarin, jota hän ei kuitenkaan avannut.

Turvatarkastaja havaitsi nesessäärissä pahvisen lääkeainepakkauksen, josta hän esitti kysymyksiä. Hän kysyi, onko kyseinen lääke reseptilääke ja minkä sairauden hoitoon se on tarkoitettu. Kantelija kieltäytyi vastaamasta kysymyksiin, jotka hän koki yksityisyyttään loukkaaviksi. Tämän jälkeen turvatarkastaja lausui ääneen lääkevalmisteen nimen "- - -n" ja kysyi, onko kyseessä jonkin allergialääke. Kertomansa mukaan kantelija nyökkäsi ajatellen, että kysymykset eivät muuten loppuisi.

Turvatarkastus kantelijan osalta päättyi tähän. Kuitenkin kantelun mukaan eräs toinen turvatarkastukseen saapuva henkilö pystyi kuulemaan lääkkeisiin liittyneen keskustelun.

Kantelija kertoi menneensä seuraavana päivänä kärjäoikeuteen keskustelemaan saman turvatarkastajan kanssa. Turvatarkastaja kertoi, että heidän tapansa on selvittää, onko henkilöllä hallussaan reseptilääkkeitä. Jos on, niin henkilöä pyydetään esittämään henkilötodistus sekä alkuperäinen lääkemääräys, ellei lääkepaketissa ole apteekissa liimattua henkilön nimen sisältävää tarraa. Käytössä on lista lääkeaineiden kauppanimistä, jonka avulla tarkastetaan, onko kyseessä huumausaineeksi luokiteltu lääkevalmiste. Jos kyseessä on huumausaine, tehdään asiasta ilmoitus poliisille. Turvatarkastajan kertoman mukaan lääkeaineisiin kohdistetaan erityistä valvontaa, koska ne ovat järjestyslaissa tarkoitettuja toisen vahingoittamiseen soveltuvia aineita. Perusteeksi lääkeainekontrollille hän esitti myös sen, että näin voidaan estää se, että oikeudenkäyntiä seuraamaan tullut henkilö voisi luovuttaa mukanaan tuomansa lääkeaineen kärjäoikeuteen saatetulle vangille.

Kantelija viittasi apulaisoikeusasiamiehen 8.6.2009 antamaan lentoaseman turvatarkastuksia koskevaan kanteluratkaisuun dnro 1242/4/2007, jossa on käsitelty yksityisyyden suojan toteutumista vastaavassa tilanteessa. Kantelijan mielestä turvatarkastaja on ylittänyt lailliset oikeutensa puuttua turvatarkastuksen kohteen perustuslailliseen yksityisyyden suojaan. Kantelija arvosteli häntä myös siitä, ettei hän ilmoittanut kantelijalle nimeään sitä kysyttäessä, vaan ilmoitti vain etunimensä.

Kantelija tiedusteli muun muassa sitä, onko käräjäoikeuden turvatarkastajalla oikeutta vaatia henkilöä esittämään henkilöllisyystodistuksen tai lääkemääräyksen, esittää henkilön terveydentilaan liittyviä kysymyksiä (ainakaan ulkopuolisten kuullen), ja ovatko lääkaineet järjestyslain 10 §:ssä tarkoitettuja toisen vahingoittamiseen soveltuvia aineita.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeet

Turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain (1121/1999; jäljempänä turvatarkastuslaki) 1 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimessa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi siten kuin tässä laissa säädetään.

Turvatarkastuslain 2 §:n 2 momentin mukaan turvatarkastuksessa voidaan tarkastaa tuomioistuimen tiloihin saapuvat ja siellä olevat henkilöt sekä heillä mukanaan olevat tavarat. Tuomioistuin tai puheenjohtaja päättää, missä laajuudessa turvatarkastus järjestetään.

Turvatarkastuslain 3 §:ssä säädetään vähimmän haitan periaatteesta. Säännöksen mukaan turvatarkastus on järjestettävä niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle.

Turvatarkastuslain 5 §:n 1 momentin mukaan turvatarkastajalla on oikeus metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen tarkastaa tuomioistuimeen saapuva tai siellä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle tai jota voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen. Turvatarkastajalla on oikeus tarkastaa henkilön mukana olevat tavarat myös muulla tavoin. Jos on perusteltua aiheita epäillä, että henkilöllä on mukanaan edellä tarkoitettu esine tai aine, henkilö voidaan tarkastaa esineen tai aineen löytämiseksi.

Turvatarkastuslain 5 §:n 2 momentin mukaan turvatarkastajalla on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty esine tai aine, jota tarkoitetaan 1 momentissa tai jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty. Säännöksen 3 momentin mukaan pois otetut esineet ja aineet on luovutettava poliisille tai, jollei siihen ole lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle henkilölle takaisin hänen poistuessaan tuomioistuimesta.

3.2 Selvitysten sisältö

Helsingin käräjäoikeuden **laamanni A** kertoi, että käräjäoikeuden turvapalvelut ja turvatarkastuksen suorittaminen on ulkoistettu ISS Security Oy:lle. Turvatarkastus suoritetaan pääsääntöisesti kaikille oikeustalossa asioiville.

Helsingin kärjäoikeuden vartijoilla on käytössään luettelot pkv-lääkevalmisteista ¹ sekä huumausaineita ja psykotrooppisia aineita sisältävistä lääkevalmisteista. Tällaisten aineiden hallussapito ilman lääkärin antamaa voimassaolevaa lääkemääräystä on kielletty turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 5 §:n perusteella. Kärjäoikeuden turvatarkastuksessa ei puututa muunlaisten lääkeaineiden hallussapitoon.

Mainitun turvatehtävän suorittamista vaikeuttaa se, että lääkkeet eivät aina ole alkuperäispakkauksessaan, jolloin lääkeaineen tunnistaminen on mahdotonta. Tällaisessa tilanteessa aineet voidaan ottaa valvomoon siksi ajaksi kun henkilö on kärjäoikeudessa.

Laamanni A totesi, että tässä tapauksessa ei ole varmuutta siitä, mitä lääkkeitä kantelijalla oli hallussaan. Häneltä on kantelun perusteella tiedusteltu lääkkeiden käyttötarkoitusta ja lääkemääräystä. Laamannin mukaan vaatimus lääkemääräyksen tai muun lääkkeen haltijaan viittaavan tunnistetiedon esittämisestä puuttuu henkilön yksityisyyden suojaan. Tällaisen vaatimuksen esittäminen kuitenkin perustuu turvatarkastuksista tuomioistuimissa annettuun lakiin.

Helsingin kärjäoikeuden turvatarkastussuunnitelmassa on selvityksen mukaan korostettu haitan minimointia ja hienotunteista kohtelua tarkastuksessa. Yksityisyyden suoja ei kuitenkaan voida turvata täydellisesti vilkkaana istuntopäivänä rakenteellisista syistä.

Lausuntonaan laamanni A katsoi, että turvatarkastusta suorittaneet vartijat ovat menettelleet tässä tapauksessa laillisesti ja kärjäoikeudessa annetun ohjeistuksen mukaisesti.

Helsingin kärjäoikeuden internetsivuilla (7.4.2011, sivu päivitetty 13.8.2010) on asiasta seuraavansisältöinen oheistus:

”Turvatarkastuksia suorittavilla vartijoilla on käytössään luettelot PKV-lääkevalmisteista sekä huumausaineita ja psykotrooppisia aineita sisältävistä lääkevalmisteista (Läkelaitos 20.1.2004, Dnro 124/01/2004). Tämän kaltaisten lääkeaineiden hallussapito ilman lääkärin antamaa voimassaolevaa lääkemääräystä on lainkohdan [turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 5 §:n] tarkoittamalla tavalla kielletty. Kärjäoikeuteen saapuvilla henkilöillä on lääkkeitä usein muulla tavalla hallussaan kuin nimellään (ns apteekkitarra) varustetussa alkuperäispakkauksessa. Tällöin lääkeaineen tunnistaminen on mahdotonta. Mikäli lääkemääräystäkään ei ole, lääkkeet otetaan silloin valvomoon siksi ajaksi kuin henkilö on kärjäoikeudessa. Käytännössä sallitaan muutaman lääketabletin hallussapito, mikäli henkilö ilmoittaa lääkkeen laadun ja perustelee tarpeen.

Muunlaisten lääkeaineiden kuin edellä tarkoitettujen PKV-lääkkeiden hallussapitoon turvatarkastuksessa ei puututa.

Huolehdi siitä, että asioidessasi kärjäoikeudessa, hallussasi ei ole edellä kuvattuja esineitä tai tunnistamattomia lääkeaineita ilman reseptiä.

Turvatarkastuksessa on vilkkaina istuntopäivinä ruuhkaa ennen istuntojen yleisintä alkamisaiakaa kello 9.00. Tämän vuoksi istuntoon kannattaa tulla hyvissä ajoin.”

---

¹ <http://wwwb.mmm.fi/el/laki/b/b19m2.pdf>. – 15.6.2009 lähtien voimassa oleva luettelo löytyy: http://www.fimea.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/fimea/embeds/fimeawwwstructure/16975_PKV_ ja_huumausaineet_FINAL_050609.pdf.

Vastineessaan kantelija ei pitänyt lääkevalmisteita, edes pkv-lääkevalmisteita, turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetussa laissa tai järjestyslaissa tarkoitettuina ”aineina”. Kantelijan mielestä sen selvittäminen, onko henkilöllä lääkemääräys hallussa pitämiinsä lääkkeisiin, on jo jonkinasteinen rikosepäilyyn perustuva esitutkintatoimi, eikä sen vuoksi sovi turvatarkastajan tehtäväksi. Vastineen mukaan kantelijan asioidessa turvatarkastuksessa ei ollut ruuhkaa, vaan vain muutamia asiakkaita. Kantelija kiinnitti huomiota siihen, ettei käräjäoikeuden selvitys vastaa siihen, olisiko turvatarkastajan tullut ilmaista nimensä sitä kysyttäessä.

Vastineessa kysyttiin, onko turvatarkastuksessa suoritettava nimilappujen ja henkilöllisyystodistuksen käsittely ristiriidassa sen kanssa, että jokaisella on oikeus seurata oikeudenkäyntejä anonyyminä. Kantelijan mielestä myös henkilöillä, jotka tarvitsevat reseptilääkitystä, on oikeus seurata oikeudenkäyntejä anonyyminä.

ISS Turvallisuuspalvelut Oy:n palveluksessa oleva **B** kertoi selvityksessään, että turvatarkastukseen 28.10.2009 tulleella miehellä oli laukussaan läpivalaisukoneen mukaan mahdollisesti lääkkeitä. B kysyi asiasta, ja kun henkilö ei vastannut, kertoi B tutkivansa laukun. Laukussa oli osittain läpinäkyvä saniteettilaukku, jossa lääkkeet olivat. B kysyi uudestaan, mitä lääkkeet olivat, mutta mies ei edelleenkään ollut halukas selvittämään asiaa. B ravisti saniteettilaukkuja niin, että lääkepakkauksen nimi erottui. B kysyi, ovatko lääkkeet mahdollisia allergialääkkeitä, jonka jälkeen mies nyökkäsi. Tämän jälkeen mies eteni käräjäoikeuden tiloihin.

Selvityksen mukaan seuraavana päivänä sama mies kysyi tuntomerkkien perusteella turvatarkastuspisteellä B:n kollegalta, oliko B töissä. B tapasi miehen turvatarkastuspisteellä. B ihmetteli miehen väitettä edellisenä päivänä tapahtuneesta yksityisyyden loukkauksesta, koska mies ei ollut puhunut sanaakaan turvatarkastuksen yhteydessä. Hän ei myöskään esittänyt, voisiko asiaa selvittää jossain sivummalla.

Selvityksensä mukaan B selosti, että tietyt lääkkeet (pkv-lääkkeet) ei saa viedä käräjäoikeuden tiloihin, koska ne ovat toisen vahingoittamiseen soveltuvia aineita. B selosti myös, että ellei tällaisia lääkkeitä hallussaan pitävällä ole niihin reseptiä, reseptikopiota tai alkuperäistä lääkepakkausta, käsitellään aineita kuten huumausaineita. Mies oli eri mieltä. B kertoi pahoitelleensa asiaa ja pyytäneensä jopa anteeksi, jos hän oli kokenut itsensä loukatuksi, vaikka B ei omasta mielestään ollut syyllistynyt mihinkään väärään.

Keskustelun päätyttyä mies kysyi B:n selvityksen mukaan hänen nimeään. Tähän B vastasi niin, ettei hänen tarvitse kertoa nimeään. B kertoi, mihin voi ottaa yhteyttä, jos hän on tyytymätön B:n toimintaan. B perusteli kieltäytymistä nimen ilmoittamiseen työssään saamallaan uhkauksilla.

B totesi, että yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain 34 §:n mukaan vartijakortti on esitettävä sitä pyydettyä. Mies ei kuitenkaan pyytänyt B:tä esittämään vartijakorttia.

3.3

Kannanotto

3.3.1

Lääkeaineet turvatarkastuslain 5 §:ssä tarkoitettuna vaarallisena tai kiellettynä aineena

Turvatarkastuslain 5 §:n 1 momentin mukaan turvatarkastajalla on toimivalta tarkastaa tuomioistuimeen saapuva sen selvittämiseksi, onko tällä ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle tai jota voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen. Pykälän 2 momentin mu-

kaan turvatarkastaja voi ottaa pois 1 momentissa tarkoitetun aineen (jäljempänä vaarallisen aineen) tai aineen, jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty (jäljempänä kielletty aine).

Laki, sitä koskeva hallituksen esitys HE 3/1999 tahi siitä annettu lakivaliokunnan mietintö LaVM 6/1999 tai perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 2/1999 eivät anna yksityiskohtaista vastausta siihen, millaisia aineita on pidettävä 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla vaarallisina tai kiellettyinä. Laki ei suoraan vastaa siihen, onko aineen vaarallisuutta arvioitava yksinomaan oikeussalin tai tuomioistuimen tilojen ja niissä oleskelevien ihmisten kannalta, vai laajemmin esimerkiksi niin, että huomioon otettai-siin mahdollisuus vaaran aiheutumisesta tutkintavankilassa tai muuten muissa kuin tuomioistuimen välittömän vastuun piiriin kuuluvissa tiloissa. Lailla kielletyn aineen käsitteisisältöä ei lähemmin avata lain esitöissä.

Turvatarkastuslailla tarkoitettiin antaa oikeudellinen perusta tuomioistuimissa järjestettävälle turvatarkastuksille sekä lisätä turvallisuutta ja järjestystä tuomioistuimissa. Turvatarkastusten järjestäminen ja se, missä laajuudessa niitä järjestään, jätettiin tuomioistuimen harkintaan. Laki on yleinen ja se koskee kaikkia tuomioistuimia.

Lain lakivaliokuntakäsittelyssä (LaVM 6/1999 vp) täsmennettiin ehdotuksen tuomioistuin-sanaa: termillä tarkoitetaan ennen muuta sitä tuomioistuinrakennusta, jossa tuomioistuin toimii, mutta myös sellaisia tiloja, joissa tuomioistuin saattaa poikkeuksellisesti kokoontua. Lakivaliokunta totesi myöhemmässä mietintönsä asiayhteydessä nimenomaisesti, että laki koskee pelkästään tuomioistuimia.

On nähdäkseni varsin selvää, että turvatarkastuslain mukaisella vaarallisella esineellä tai aineella viitataan nimenomaan turvallisuustekijöihin tuomioistuimen omissa ja sen välittömästi käyttämissä muissa tiloissa. En näe, että tuomioistuimen turvatarkastustoimenpiteitä olisi tarkoitettu suoritettavan siinä tarkoituksessa, että näin voitaisiin torjua esimerkiksi vaarallisten aineiden kulkeutumista tutkintavankiloihin tai poliisivankiloihin. Tutkintavankilat ja poliisivankilat vastaavat turvallisuudesta itsenäisesti omin toimenpitein.

Turvatarkastuslain 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu kielletyn aineen käsite on vaikeatulkintainen. Sen jälkeen, kun hallituksen esityksessä (HE 3/1999 vp) mainitaan esineet ja aineet, jonka hallussapito on kielletty, todetaan vain seuraava: ”Henkilöltä voitaisiin ottaa pois esimerkiksi ampuma-aseet, räjähdysaineet ja teräaseet sekä muut vastaavat esineet ja aineet kuten lyömäaseet. Myös asejäljitelmät voitaisiin ottaa pois, koska niillä uhaten voidaan vaarantaa turvallisuutta ja järjestystä.”

Hallituksen esityksessä vaarallisena aineena toisin sanoen mainitaan ainoastaan räjähdysaineet ja vastaavat aineet. Perustuslakivaliokunta ei puuttunut mainittuun lainkohtaan.

Lakivaliokunta totesi säännöksen osalta (LaVM 6/1999 vp) seuraavaa: ”Turvatarkastuksessa tarkoituksena on hakea vaarallisia esineitä ja aineita. Momenttiin sisältyy kuitenkin myös säännös siitä, että jos samalla löytyy kiellettyjä, mutta turvallisuuden kannalta ei vaarallisia aineita, turvatarkastaja saa ottaa ne tarkastettavalta henkilöltä pois. Pykälän systematiikan kannalta säännös on väärässä kohdassa. Vaikka kielletyt aineet saa ottaa henkilöltä pois, turvatarkastusta ei toimiteta sellaisten aineiden etsimiseksi. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa tämän säännöksen siirtämistä pykälän 2 momenttiin.”

Lakivaliokunta puuttui siis säännöksen rakenteeseen korostaen sitä, että turvatarkastuksen tarkoituksena on vaarallisten esineiden ja aineiden valvonta. Turvatarkastusta ei mietinnön mukaan suoriteta kiellettyjen aineiden etsimiseksi. Jos sellaisia kuitenkin havaitaan, voidaan ne ottaa pois. Lakivalio-

kuntakaan ei käsitellyt yksityiskohtaisesti sitä, mitä laissa kielletyillä aineilla lähemmin tarkoitetaan.

Aine, jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty, siis mainitaan vasta turvatarkastuslain 5 §:n 2 momentissa. Maininta kielletyistä aineista laajentaa merkittävästi lain soveltamisalaa siihen nähden, millaisten kohteiden etsimiseksi voidaan 1 momentin mukaan suorittaa aktiivisia toimenpiteitä. Kantelijan mukaan hänelle olisi kerrottu turvatarkastuspisteessä seuraavana päivänä, että kärjäoikeus jopa tekee havaitsemistaan kielletyistä aineista ilmoituksen poliisille. Selvityksenantajat eivät ottaneet kantaa asian tähän puoleen.

Johtoa kysymykseen kielletystä aineesta voidaan saada järjestyslaista (612/2003). Järjestyslain 10 §:ssä on yleisiä paikkoja (jollaiseksi luetaan yleisölle avoin rakennus tai virasto) koskeva hallussapitokiello, joka koskee muun muassa syövyttäviä sekä toisen vakavaan vahingoittamiseen taikka lamauttamiseen soveltuvia aineita. Säännöksen esitöissä (HE 20/2002 vp 40–41) tällaisiksi aineiksi yksilöidään syövyttävät, myrkylliset ja lamauttavat aineet. Säännös on rajattu sellaisiin aineisiin, joilla voidaan vahingoittaa toista vakavasti. Hallintovaliokunta piti järjestyslain mainittua säännöstä kasuisena ja korosti sitä, että järjestyslain toimivuutta on tarkoin seurattava (HaVM 28/2002 vp s. 10).

Kiellettyjen esineiden ja aineiden käsitisesältö määriteltiin vastaavalla tavalla myös turvatoimista eduskunnassa annetussa laissa (364/2008) ja sitä koskevassa lakialoitteessa (LA 5/2008 vp) samoin kuin poliisilakiin vuonna 2005 otetuissa turvatarkastusta koskevissa säännöksissä (HE 266/2004 vp s. 20; poliisilain 22 b–f §; 525/2005) ja vuonna 2010 hyväksytyssä uuden poliisilain säännöksissä (HE 224/2010 vp s. 22 ja 63 ja HaVM 42/2010 vp s. 9).

Laamanni A on lausunnossaan katsonut, että vartijoiden luettelossa olevien pkv-lääkevalmisteiden (pääasiallisesti keskushermostoon vaikuttavien) ja psykotrooppisia aineita sisältävien lääkevalmisteiden hallussapito ilman voimassaolevaa lääkärin antamaa lääkemääräystä on kiellettyä turvatarkastuslain 5 §:n perusteella. Turvatarkastuksen suorittanut B piti pkv-lääkkeitä toisen vahingoittamiseen soveltuvina aineina.

En voi sellaisenaan hyväksyä esitettyä tulkintaa.

Ensinnäkin turvatarkastuslain tarkoituksena ei lain esitöiden mukaan ole kiellettyjen aineiden aktiivinen etsintä. Sitä vastoin turvallisuustarkastuksella tavoitellaan vaarallisten aineiden löytämistä. Näiden erottaminen toisistaan on vaikeaa. Kiellettyjen samoin kuin vaarallisten aineiden käsitisesältö on ylipäätään avoin ja tulkinnanvarainen.

Turvatarkastuslaissa, järjestyslaissa tai niiden esitöissä ei mainita lainkaan lääkevalmisteita vaarallisina tai kiellettyinä aineina. Turvatarkastuslakia koskevassa hallituksen esityksessä puhutaan vain räjähdysaineista ja vastaavista aineista. Hieman lähemmäksi tulee järjestyslakia koskeva hallituksen esitys, jossa mainitaan syövyttävät, myrkylliset ja lamauttavat aineet. Lääkeaineita ei mainita myöskään poliisilaissa, turvatoimista eduskunnassa annetussa laissa tai niiden esitöissä.

Turvatarkastuslain soveltamisala on rajoitettu tuomioistuimen tiloihin. Turvatarkastuskäytäntöjä ei lain sanamuodon mukaan voi perustella yleisillä tai esimerkiksi tutkintavankilan turvallisuuden edistämiseen liittyvillä tekijöillä.

Tuomioistuimen kohdalla huomioon on otettava myös se, että kyse on paikasta ja menettelystä, jonka julkisuutta koskevat erittäin korostetut vaatimukset. Tuomioistuimet ovat eduskunnan täysistunnon ohella ainoa valtiollinen instituutio, jonka julkisuus (käsitteilyn julkisuus) on nimenomaisesti turvattu perustuslain tasoisesti. Lääkeaineiden tarkastuksella tuomioistuimen turvatarkastuksessa on vaikutusta

julkisuusperiaatteen toteutumiselle. Käsittelen asiaa erikseen alajaksossa 3.3.2.

Useat lääkeaineet voivat olla liikaa nautittuina vaarallisia. Toisaalta siitä, että aine on nautittuna ”vaarallinen”, ei mielestäni välttämättä seuraa, että aineella voidaan turvatarkastuslain 5 §:n 1 momentin tarkoittamalla tavalla ”aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle ja järjestykselle”. Kuten todettu, lääkeaineita ei ole mainittu eri turvatarkastuksia koskevilla laeilla. Tulkinta lääkeaineista turvatarkastuslain 5 §:n 1 momentissa tarkoittamalla tavalla vaaraa aiheuttavana aineena on mielestäni varsin pitkälle menevä.

Pidän jossain määrin ristiriitaisena sitä, että turvatarkastuslaki ja sen tulkinta Helsingin käräjäoikeudessa näyttää menevän aineellisessa suhteessa (kiellettyjen aineiden osalta) jopa järjestyslakia pidemmälle. Sisällyttämällä lähtökohtaisesti kaikki kielletyt aineet turvatarkastuksessa huomioitaviin asioihin turvatarkastuslaki menee mielestäni huomattavan pitkälle siihen nähden, mitä tuomioistuimen ja oikeudenkäyntilaisuuden turvallisuuden takaamisen voidaan katsoa välttämättä edellyttävän. Lain esitöissä tuomioistuimen tällaista toimintamuotoa ei ole perusteltu asiallisessa suhteessa millään lailla. Turvatarkastuslain 5 §:n 2 momentin sanamuodon perusteella en kuitenkaan voi pitää lainvastaisena lääkeaineidenkaan pois ottoa turvatarkastuksessa, jos kysymys on todella aineesta, jonka hallussapito on lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty.

Puheena olevien turvatarkastuksessa huomioitavien aineiden osalta voidaan tehdä seuraavanlainen jaottelu:

- *lääkkeet* (lääkelaitoksen päätös lääkeluettelosta 1179/2006 (1.1.2010 lukien Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksen päätös lääkeluettelosta 1095/2009) ja yksittäiset lääkelaitoksen luokittelupäätökset),
- *huumelälääkkeet* (eli lääke, joka sisältää huumausaineena pidettävää ainetta; lääkelaitoksen luettelo PKV-lääkevalmisteista sekä huumausaineita ja psykotrooppisia aineita sisältävistä lääkevalmisteista LL Dnro 3176/4.6.4./2009),
- *dopingaineet* (valtioneuvoston asetus rikoslain 44 luvun 16 §:n 1 momentissa tarkoitetuista dopingaineista 705/2002), ja
- *huumausaineet* (huumausainelaki ja valtioneuvoston asetus huumausaineina pidettävistä aineista, valmisteista ja kasveista 543/2008).

Mainittujen aineiden osalta rikosoikeudellisesti laitton menettely voi olla: salakuljetusrikos, lääkerikos, dopingrikos, laittomaan tuontitavaraan ryhtyminen tai huumausainerikos.

Lääkelaki ei sisällä lääkkeiden hallussapitoon liittyviä rajoituksia. Huumausaineiden hallussapito on huumausainelain 5 §:n yleiskiellon perusteella lähtökohtaisesti kiellettyä; sallittua on kuitenkin huumelälääkkeiden kohdalla lääkemääräykseen perustuva hallussapito ja käyttö. Dopingaineiden hallussapito on rangaistavaa mutta vain sillä edellytyksellä, että hallussapidon tarkoituksena on todennäköisesti aineen laitton levittäminen (rikoslain 44 luvun 6 §:n 2 momentti).

Turvatarkastuslain 5 §:n perusteella Helsingin käräjäoikeudessa tehty linjaus ilmeisesti kaikkien pkv-lääkkeiden pitämisestä kiellettyinä tai vaarallisena aineena on varsin kategorinen ja yleistävä. Se, että lääke on pkv-lääke, ei tarkoita välttämättä sitä, että kyse olisi niin sanotusta huumelälääkkeestä. Pkv-reseptilääkkeiden, jotka eivät ole huumelälääkkeitä, pelkkä hallussapito (ilman esimerkiksi myyntitarkoitusta tai jos kyse ei ole laittomasta varastoinnista) ei ole kiellettyä siinäkään tapauksessa, että lääke olisi hankittu ilman reseptiä. Laki ei kiellä pitämästä hallussaan myöskään laittomasti hankittuja sellaisia pkv-lääkkeitä, jotka eivät ole huumelälääkkeitä.

Totean, että Helsingin kärjäoikeuden asiointia kärjäoikeudessa koskevassa ohjeessa viitattu luettelo pkv-lääkkeistä on vanhentunut. Lisäksi luetteloon viitataan kokonaisuutena tuomatta ilmi sitä, että osa luettelosta (1. luettelo) koskee myyntiluvallisia pkv-lääkkeitä ja vain osa (2. luettelo) koskee huumausaineita ja psykotrooppisia aineita sisältäviä lääkeaineita. Pidän kärjäoikeuden ohjeistusta tässä suhteessa sisällöllisesti epätäsmällisenä. Epätäsmällisyyttä lisää se, että ohjeessa puhutaan ”tämän kaltaisten” lääkeaineiden hallussapidosta. Hyvin pitkälle menevä tulkinta ohjeeseen sisältyy siltä osin kuin siinä väitetään, että aineiden hallussapito olisi kiellettyä ilman lääkärin antamaa voimassa olevaa lääkemääräystä turvatarkastuslain 5 §:n mukaan. Kuten todettu, rikosoikeudellisessa mielessä hallussapidon sallittavuuden kytkeminen voimassa olevaan lääkemääräykseen ei pidä paikkaansa kaikkien pkv-lääkeaineiden kohdalla.

Tiedossani ei ole, sovelletaanko lääkeainekontrollia vastaavalla tavalla myös muissa tuomioistuimissa. Lain tulkinnanvaraisuus ei ainakaan sulje pois mahdollisuutta epäyhtenäisistä turvatarkastuskäytännöistä eri tuomioistuimissa.

Edellä esitetyn perusteella en katso Helsingin kärjäoikeuden tai turvatarkastusta suorittaneen B:n ylittäneen heille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa siinä, että turvatarkastuksessa puututaan vaarallisten aineiden lisäksi myös lääkke- yms. aineisiin, joiden hallussapito on lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty. Sitä vastoin en pidä kielletyistä aineista kärjäoikeudessa omaksuttua käsitesisältöä ja sitä koskevaa ohjeistusta edellä mainitsemisessä suhteissa asianmukaisena.

3.3.2

Menettely oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta

Turvatarkastuslain 6 §:n 1 momentin mukaan jos henkilö kieltäytyy turvatarkastustoimenpiteestä, turvatarkastaja voi poistaa hänet tuomioistuimesta. Tältä osin turvatarkastusta koskevan hallituksen esityksen säätämisympäristöstä koskevassa osassa todetaan (HE 3/1999) seuraavaa: ”Hallitusmuodon 16 §:n 2 momentin mukaisesti tuomioistuinkäsittelyn julkisuus on turvattava lailla. Säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenkäynnin julkisuudesta. Tällaisesta vähäisestä ja hyväksyttävästä poikkeuksesta on kyse lakiehdotuksen 6 §:ssä, jonka nojalla henkilöltä voidaan evätä pääsy tuomioistuimeen, jos hän kieltäytyy turvatarkastuksesta.”

Eduskunnan perustuslakivaliokunta katsoi esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 2/1999), että toimivaltuuksien sääntely on riittävän tarkkaa, ja että henkilöntarkastussäännösten taustalla on erityisen painavana pidettävä hyväksyttävä peruste. Perustuslakivaliokunta katsoi myös, että henkilön poistaminen tuomioistuimen tiloista merkitsee perusoikeutena turvatun oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamista. Tällainen seuraus aiheutuu kuitenkin vain turvatarkastustoimenpiteestä kieltäytymisestä. Tällä tavoin syntyvä rajoitus oikeudenkäynnin julkisuuteen on valiokunnan mukaan suhteellisen vähäinen ja johtuu asianomaisen omasta käyttäytymisestä. Rajoituksen taustalla on lisäksi erityisen painava peruste eikä rajoitus ole valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellinen.

Jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Oikeuden toteutumisen edellytyksenä on muun muassa oikeudenkäynnin tapahtuminen pääsääntöisen julkisesti, mutta myös se, että oikeudenkäyntiin osallistuvien turvallisuudesta huolehditaan. Turvatarkastuslaki toteuttaa viimeksi mainittua päämäärää. Lain mahdollistaman henkilön poistamisen tuomioistuimesta on katsottu merkitsevän hyväksyttävää, vähäistä poikkeamaa oikeudenkäynnin julkisuusvaatimuksesta.

Julkisen oikeudenkäynnin lähtökohtana on se, että kuka tahansa voi tulla seuraamaan oikeudenkäyntiä. Julkiseen käsittelyyn kuuluva yleisön oikeus olla läsnä ja seurata oikeudenkäynnin kulkua tarkoittaa muun muassa sitä, että oikeudenkäynnissä läsnä olevan tai sinne pyrkivän ei ole tarpeen selvittää

henkilöllisyyttä tai perustella läsnäoloaan. Oikeuspaikalla tapahtuvaa yleisön nimenhuutoa ja nimen ylös kirjaamista ei ole pidetty hyväksyttävänä muuten kuin yksittäistapauksissa erittäin poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Turvataarkastuksista tuomioistuimissa annettu laki ei mahdollista tuomioistuimeen saapuvan henkilön henkilötietojen tiedustelemista. Tässä asiassa esille tullut lääkeaineiden yksilöimiseen liittyvä käytäntö näyttää merkityksellisenä oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiselle. Yhteys oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteelle on siinä, että tuomioistuimeen saapuvan henkilön henkilöllisyys voi paljastua lääkemääräyksen tai muun turvatarkastuksessa tapahtuvan tiedustelun kautta. Tätä kysymystä ei ole käsitelty lain esitöissä.

Käsitykseni mukaan tämänkin tyyppinen henkilöllisyyden esille tuleminen voi ainakin välillisesti rajoittaa oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutumista.

Asian arvioinnissa olen ottanut huomioon sen, että turvatarkastuslain taustalla on turvallisuusintressejä, jotka palvelevat osaltaan myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Kuten edellä on ollut puhe, jotta kiellettyjen lääke- ja muiden aineiden kulkeutuminen tuomioistuimeen voidaan käytännössä estää, on tarpeen saada tieto siitä, mikä aine on kyseessä.

Tällainen tiedustelu ei välttämättä paljasta tuomioistuimeen pyrkivän ihmisen henkilöllisyyttä. Sikäli kun henkilötieto kuitenkin tulee ilmi turvatarkastuksessa esimerkiksi lääkemääräyksestä tai lääkepakkauksesta, pidän oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen kannalta merkityksellisenä sitä, että tätä tietoa ei anneta eikä se välity muille. Tällä edellytyksellä katson, että turvatarkastuksen yhteydessä olevaa mahdollisuutta saada tuomioistuimeen saapuvan ihmisen henkilöllisyys tietoon ei ole lähtökohtaisesti pidettävä oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen takia kiellettyä menettelyä.

Sitä vastoin pidän ongelmallisena sitä, että oikeudenkäynnin julkisuus voi yksittäisen oikeudenkäyntiä seuraamaan pyrkivän ihmisen kohdalla sulkeutua jopa kokonaan pois sen takia, että tällä ei ole mukanaan esimerkiksi tiettyinä ajankohtina välttämättä tarvitsemansa lääkityksen luotettavasti yksilöivää osoitusta eikä hän halua tai voi luovuttaa lääkkeitä pois hallustaan oikeudenkäynnin ajaksi. Tällainen henkilö ei välttämättä pääse lainkaan seuraamaan julkista oikeudenkäyntiä.

Helsingin käräjäoikeuden turvatarkastusta koskevassa ohjeistuksessa tuodaan tosin esille se, että käytännössä sallitaan muutaman lääketabletin hallussapito, mikäli henkilö ilmoittaa lääkkeen laadun ja perustelee tarpeen. Asianmukaisesti ohjeen mukaan toimien voitaneen välttää tarpeettomat tuomioistuimeen pääsyn estämiset.

3.3.3

Yksityisyyden suojan toteuttaminen

Menettelyn hyväksyttävyyden arvioinnissa on otettava huomioon myös se tapa, jolla lääke- ja muihin aineisiin liittyviä tiedusteluja tehdään. Tämä näkökohta on minulle tehdyn kantelun keskiössä.

Kantelussa viitatussa lentoaseman turvatarkastuksia koskevassa 8.6.2009 antamassani päätöksessä (dnro 1242/4/07) olen katsonut, että tarkastaja käyttää perustuslain 124 §:n merkityksessä julkista valtaa puuttuessaan henkilöiden perustuslaissa turvattuun koskemattomuuteen. Turvatarkastuksen yhteydessä kantelijan mukana olleet laukut oli avattu tarkastuspisteessä muiden matkustajien nähdessä, ja kantelijalta oli muiden kuullen tiedusteltu lääkkeiden käyttötarkoitusta.

Yksityisyyden suojan osalta pidin menettelyä nesteiden käyttötarkoituksen selvittämisessä turvatarkastuksessa sinänsä hyväksyttävänä ja hallinnon suhteellisuusperiaatteen mukaisena. Huomiota on kuitenkin kiinnitettävä siihen, että henkilön terveystietojen salassapito ei vaarannu. Olennaista on se, missä tilassa matkatavarat tarkastetaan ja puhuttelu suoritetaan. Totesin päätöksessäni, että

”Turvatarkastusten suorittamisen järjestäminen... on julkisen hallintotehtävän suorittamista. Jotta tässä toiminnassa tarkastettavien yksityisyyden suoja tulee otetuksi riittävästi huomioon, tulee jo hallinnon palveluperiaatteen mukaisesti tarkastettavalta tiedustella ennen puhuttelua hänen halukkuuttaan puhuttelun suorittamiseen erillisessä tilassa ja joka tapauksessa varmistua, etteivät ulkopuoliset henkilöt näe tarkastettavan laukun sisältöä tai kuule yksityisyyden suojan piiriin kuuluvaa keskustelun sisältöä.”

Minulle antamassaan selvityksessä laamanni A totesi, että rakenteellisista syistä johtuen käräjäoikeuden turvatarkastuksessa yksityisyyden suoja ei voida ottaa täydellisesti huomioon. Käräjäoikeuden turvallisuussuunnitelmassa on kuitenkin korostettu hienotunteista kohtelua ja vähimmän haitan periaatetta.

Käsillä olevassa asiassa käräjäoikeuden turvatarkastusta suorittanut vartija on kantelun mukaan luenut lääkeainepakkauksen nimen ääneen sen jälkeen, kun kantelija oli kieltäytynyt vastaamasta vartijan lääkkeeseen liittyviin kysymyksiin. Kantelija piti varmana, että turvatarkastusjonossa hänentakanaan ollut henkilö kuuli lääkkeisiin liittyvän keskustelun.

Saamassani selvityksessä ei käsitelty yksityiskohtaisesti kantelijan turvatarkastuksen yksityiskohtia. ISS Turvallisuuspalvelut Oy:n palveluksessa oleva B kertoi yksityiskohtaisemmin tarkastuksen suorittamisesta. Selvityksessä vahvistetaan pääpiirteissään kantelussa esitetty kuvaus turvatarkastuksen kulusta. Selvityksen antanut B ei kuitenkaan nimenomaisesti tuonut ilmi, että hän olisi lausunut lääkepakkauksen nimen ääneen. B ei toisaalta tätä nimenomaisesti kiistänyt.

Selvityksen valossa voidaan nähdäkseni katsoa, että turvatarkastusmenettely kantelijan kohdalla on ollut käräjäoikeuden normaalin käytännön mukainen. Kantelija on kokenut tämä käytännön kohdallaan loukkaavaksi ja lainvastaiseksi.

Yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (282/2002) 14 §:n salassapitovelvollisuuden mukaan vartioimisliikkeen vartijalla on salassapitovelvollisuus muun muassa vartioimistehtävissä tietoonsaaduista ulkopuolisen henkilön kuten turvallisuustoimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyteen lukeutuvista seikoista. Tällaisia tietoja ei saa ilmaista oikeudettomasti (ks. HE 69/2001 vp s. 59).

Lääkkeiden yksilöintiin kohdistuvan selvittämisen ei ole osoitettu tapahtuneen sinänsä epäasiamukaisesti. Asiassa jää tosin jossain määrin epäselvyyttä siitä, onko B lausunut lääkepakkauksesta lukemansa nimen ääneen ja jos on, onkotämä ollut ulkopuolisten kuultavissa. Käytettävissäni olevan selvityksen valossa minulla ei ole edellytyksiä ottaa kantaa kanteluasian tapahtumiin näiltä osin.

Pidän kuitenkin varsin selvänä, että mahdollisuus päästä seuraamaan julkista oikeudenkäyntiä ei saa edellyttää alistumista yksityisyyden suojan piiriin kuuluvien tietojen joutumiselle ulkopuolisten tietoon (ks. tietojen salassapitamisesta ulkopuolisilta myös poliisilain turvatarkastuksia koskeva hallituksen esitys HE 266/2004 vp s. 20). Myös turvatarkastuslain 3 §:n vähimmän haitan periaate edellyttää, että tarvittavat lääkeaineisiin liittyvät tiedustelut suoritetaan tavalla, jossa tarkastuksessa esille tulevat tiedot eivät joudu ulkopuolisten ihmisten tietoon. Näiltä osin viittaa edellä lentokentän turvatarkastuksia koskevassa päätöksessäni tarkastettavien yksityisyyden suojasta ja hallinnon palveluperiaatteesta esittämiin näkökohtiin.

Totean lisäksi, että tuomioistuimen rakenteellisilla tilajärjestelyillä tai niiden puutteilla ei voida hyväksyttävästi perustella turvatarkastuksen suorittamista tavalla, joka loukkaa perustuslain 10 §:ssä turvattua yksityiselämän suojaa.

3.3.4

Vartijan henkilöllisyyden ilmoittaminen

Kantelussa arvosteltiin myös sitä, että turvatarkastusta suorittanut henkilö ei ollut kysyttäessä ilmoittanut kantelijalle nimeään. Laamanni A ei ottanut kantaa tähän kysymykseen. B on selvityksessään todennut kieltäytyneensä nimensä ilmoittamisesta turvallisuussyistä, ja vedonnut siihen, että kantelija ei pyytänyt häntä esittämään vartijakorttia.

Yksityisistä turvallisuuspalveluista annettua lakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 69/2001) lähdettiin siitä, että vartioimisliiketoiminnassa on kysymys perustuslain 124 §:n mukaisen julkisen hallintotehtävän suorittamisesta. Perustuslakivaliokunnan kanta asiaan oli sama (PeVL 28/2001). Yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (282/2002) 34 §:n 1 momentin mukaan vartijan kotikunnan poliisilaitos antaa vartijaksi hyväksytylle vartijakortin. Vartijan on pidettävä kortti vartioimistehävissä mukana ja se on esitettävä pyydettyäessä.

Riidatonta on, että käräjäoikeudessa turvatarkastusta suorittavan vartijan on kysyttäessä esitettävä vartijakorttinsa. Vartijakortista ilmenee, muun ohella, vartijan nimi.

Vartijan omaan ja perheensä turvallisuuteen liittyviä perusteita nimen ilmoittamatta jättämiselle voidaan sinänsä pitää ymmärrettävinä. Nähdäkseni nimen kysyttäessä ilmoittamiseen on kuitenkin velvollisuus vartijakortin esittämistä koskevan velvollisuuden kautta. Yksityisten ihmisten ei mielestäni voida edellyttää kysyvän vartijan nimeä nimenomaan vartijakortin esittämisvelvollisuuden kautta – nimeä koskevan tiedustelun tulee riittää.

Katson B:n menetelleen virheellisesti kieltäytyessään nimensä ilmoittamisesta.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.3.1–3.3.3 esittämäni käsitykset Helsingin käräjäoikeuden tietoon ja kohdissa 3.3.1 – 3.3.4 esittämäni käsitykset B:n tietoon Helsingin käräjäoikeuden laamannin kautta.

Lähetän anonymisoidun jäljennöksen tästä päätöksestäni myös oikeusministeriölle tiedoksi ja mahdollisten sen toimialaan kuuluvien toimenpiteiden tarpeellisuuden arvioimiseksi. Pyydän oikeusministeriötä saattamaan tämän päätökseni kaikkien tuomioistuinten tietoon.

Pyydän Helsingin käräjäoikeutta ja oikeusministeriötä ilmoittamaan minulle 31.12.2011 mennessä, mihin toimenpiteisiin asia on mahdollisesti antanut aihetta.